

ring. 'Voor de eerste keer in de geschiedenis leven de mensen in een soort geestelijke ongeborgenheid en niet zoals voorheen in de schaduw van religieuze en politieke systemen die tegelijkertijd knellen en troosten,' zei Octavio Paz in zijn Nobelprijzrede.

Zelfs de grote ideologische gedrevenheid waaruit in de jaren zestig en zeventig heel wat cultureel werk voortkwam, is getemperd. De Nederlandse filosoof René Boomkens schrijft hierover in *Het einde van het vormingswerk*: 'Oude Verlichtings- en Bildungs- en emancipatie-idealen zijn terecht bijgezet in het rariteitenkabinet. We herkennen in onze voorgangers de good old kolonialisten van de ziel en de geest, die we zelf ook nog even wilden worden.' Wie ijverig Paulo Freire en Ivan Illich citeert, mag in goed en beleefd gezelschap op niet meer dan begripvolle medemenselijkheid rekenen.

Clüentelisme, het woord is gebruikt. Jongeren en volwassenen worden meer en meer, zeker in hun vrije tijd, gebruiker van een ruim aanbod. Dit brengt me bij het begrip 'massacultuur'.

2. James Dean in Gent

Tijdens de wederopbouw wordt in het kielzog van het Marshallplan Coca Cola en Rock and Roll ingevoerd. Het oude continent wordt meer en meer ingepalmd door massacultuur. Miel Dekeyser heeft het in *Krimpand imperium. Het einde van de Amerikaanse eeuw* over de magie van de drive-in-movie voor jongeren hier. Ook al had men geen wagen – en was de mogelijkheid tot drive-in-cinema hier veraf – toch verlangde men ernaar, zeker nadat een James Dean-film de charme getoond had: 'Je reed naar zo'n openluchtbioscoop in de VS met een paar zakken popcorn, een krat Coca Cola en een liefje. De aanschouwelijke lessen in "making love" kon je zo toepassen op de achterbank van je wagen. Leven, ontspanning én mobiliteit in één plezierpakket.' Massacultuur spreekt uitdrukkelijk de nieuwe, jonge consument aan. Reden te meer tot nogal wat gefrons.

'Massacultuur' rijmt op 'mondiaal' en 'economisch verspreid'. Om het zo ver te laten komen is het regionale afgeschaft, of anders gesteld: massacultuur is verknocht aan het internationalisme van het modernisme. Afzonderlijke volksculturen ontwikkelen zich tot het zogenaamd schrikbeeld van de eenheidsworst van de populaire cultuur. Termen als vervlakking,

commercialisering en vulgarisering zijn hierbij schering en inslag. Jongeren worden de prooi bij uitstek van deze massacultuur genoemd. Dit leidt regelmatig tot negatieve omschrijvingen die door de media (uitgerekend) worden geproduceerd. Jongeren kijken té veel en té onnozel naar TV, ze worden met té veel geweld geconfronteerd, ze kunnen serieuze informatie niet onderscheiden van soaptragedie. Jongeren zijn lijfelijk slachtoffer van deze leegte: denken we maar aan de recente paniek in verband met de house rage en de megadancings die in verband gebracht wordt met weekendongevallen en drugs.

renlokaal. Een oud gevoel komt boven, samengevat klinkt het als volgt: 'zo moeilijk de jeugd bij waardevolle kunst en cultuur te brengen is, zo gemakkelijk is ze te verleiden met massacultuur, pop en pulp.' Of de spanning tussen het 'alledaagse' en het 'hogere'.

De massa bestaat niet

Vrij vlug wordt popcultuur als massacultuur herleid tot het doembeeld van de grijze massa, de jeugd als kudde. een nauwkeuriger blik op die popcultuur leert ons vlug dat dé massa niet bestaat. René Boomkens schrijft hierover in *Kri-*

Opvoeding werd lange tijd geformuleerd als een moeizame, maar systematische inleiding in de wereld van cultuur. Cultuur bewerkstelligt een veredeling van het individu, kunst leren kennen levert inherent meerwaarde op, zo gaat de redenering. Kennismaking met kunst was voor kind en jongere gelijk aan een mooie entree maken in de volwassenenwereld.

Er valt een relatieve constante te bespeuren in deze bezorgdheid. Van de jaren vijftig tot nu is ouderlijke en pedagogische onrust op bijna identieke wijze geformuleerd. Er is het schrikbeeld van het einde van alle cultuur. Even een citaat uit het dagblad *De Gentenaar* uit die tijd: 'Wij kunnen het zo moeilijk normaal vinden dat meisjes en jongens van 15-16-17 jaar elke avond uitgaan, over een eigen auto beschikken en samen laat thuiskomen. Daar gaat de Amerikaanse jeugd van kapot.' Deze onrust werd geuit naar aanleiding van het beperkte succes van een James Dean-film in Gent.

Massacultuur, popcultuur en jeugdcultuur werden bijna synoniemen. Opvallend voor onze vraagstelling is de spontane motivatie van veel jongeren voor popmuziek. De exclusieve relatie jeugd-popmuziek is het laatste decennium wel sterk gerelativeerd, er is het fenomeen van oudere popfanaten, maar niettemin blijft de aanspreking bij jeugd het sterkst. Weinig jongeren houden niet van (een soort) popmuziek. Jongeren en popmuziek zijn blijkbaar voor elkaar geboren. Er is sprake van liefde op het eerste gezicht. Het contrast met zogenaamd ernstige cultuuruitingen is op slag duidelijk: met veel goedbedoelde pedagogie worden jongeren naar theater gebracht, met literatuur, met de betere film in contact gebracht. Er weerklinkt een verzuchting in het lera-

tische massa. Over massa, moderne ervaring en popcultuur: 'Massacultuur is in werkelijkheid een complexe verzameling verschillende massa's en submassa's. De interessantste popmuziek bestaat niet uit de liedjes die de grootste gemene deler weten te vinden, maar uit de muziek die de intelligentste of verrassendste onderlinge vertalingen tot stand weet te brengen, vertalingen waarin de eigen (persoonlijke, regionale, etnische, nationale) stijl of identiteit een vruchtbare fusie tot stand brengt met een meer algemeen vocabulaire of met andere specifieke muzikale "talen".'

Maar Boomkens gaat verder: 'De taal van de massa wordt kritisch, bereikt een kritisch punt, wanneer zij, binnen de uitersten van roes en verstrooiing, in staat is een individuele uitzondering te geven in het massaal geldende idioom, of wanneer zij in staat is de normen aan te dragen voor een geheel nieuwe vertaling van dat geldende idioom. Concreter en toegepast op de popmuziek: zij wordt "kritisch" op het moment dat zij in staat is vrijetijdsdromen voort te brengen, waarin de mogelijkheid wordt geboden de geldende culturele codes op het spel te zetten, ofwel door ze in een ver doorgevoerd spel op roesmatige wijze te overschrijven, ofwel door ze in een zelfbewust spel met bestaande identiteiten af te wijzen.' Ik denk dat deze benadering van